

Slovensko je úžasná a krásna krajina

Prednáša na Katedre biológie a ekológie Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Príroda Slovenska a jej ochrana sú nielen jeho celoživotnou láskou, ale aj povolaním. Rád sa túla po Slovensku a citlivo vníma jeho najrozličnejšie vône, farby a chute. Vysokoškolský učiteľ, zoológ, ekolog, ochranca prírody a autor literatúry faktu. Peter Urban.

zhovárал sa: Daniel Kollár, foto: archív Petra Urbana

Narodil si sa v Brezne. Čo pre teba znamená rodisko a aké bolo tvoje horehronské detstvo?

Som „Hugaň“ a som rád, že som sa narodil a vyrastal práve v Brezne, meste so zaujímavou i pohnutou históriou, ktoré básnik výstižne nazval nevestou Ďumbiera a Hrona.

Má úžasnú polohu v strede Slovenska i rozľahlý chotár, ktorý sa naozaj šplhá od Hrona až po vrchol Ďumbiera. Preto je celkom logické, že som sa od detstva hodne motal najmä po horách, venoval sa turistike i lyžovaniu, ale mal som rád aj literatúru, veď v centre Brezna človek prakticky na každom kroku natrie na pamiatku po niektorom významnom literátovi. Z rodného kraja som vlastne nikdy celkom neodišiel, len som sa trochu posunul, pretože som študoval vo Zvolene, kde som aj pracoval a býval. Už takmer tri desiatky rokov pracujem v Banskej Bystrici a dve desiatky rokov bývam v Sliachi. Detstvo som mal krásne a bezstarostné. Také, aké mohli byť mladé roky v malom meste, obkolesenom horami. Vyrastal som v učiteľskej rodine. Rodičia, ktorí mali v lete prázdniny, nás so sestrou brávali na početné vychádzky, túry a výlety po celom Slovensku. No neabsolvovali sme ich len v lete, ale aj počas mnohých víkendov.

Študentské časy si absolvoval v Brezne a vo Zvolene. Na koho rád spomínaš zo svojich učiteľov?

Už od detstva som mal rád živú prírodu, lesy, rastlinstvo, no najmä živočíšstvo. Súviselo to aj s tým, že mama učila biológiu a v prírode som bol prakticky stále. Nechcel som však ísť študovať biológiu do Bratislavy, ale vybral som si štúdium na Lesníckej fakulte vtedajšej Vysokej školy lesníckej a drevárskej vo Zvolene. A to aj kvôli tomu, že zoológiu tam prednášal pán profesor Jozef Sládek. U neho som neskôr robil aj diplomovú prácu o kamzíkoch v Nízkych Tatrách a som veľmi rád, že múdre rady pána profesora môžem prijímať dodnes. Hoci má 93 rokov, je stále obdivuhodne aktívny. Mali sme šťastie, že pestovanie lesa nás učil pán profesor Štefan Korpeľ, odborník na pralesy a ich dynamiku, a botaniku pán profesor Milan Križo, zásluhou ktorého som sa okrem krásneho a zaujímavého sveta rastlín bližšie oboznámil aj s temperamentným podpolianskym folklórom, ktorý mám veľmi rád. Koniec koncov, do konca roka by mala byť na svete aj knižka Povesti z Poľany a Podpoľania, ktorá by mala uzavrieť moje povestové publikácie.

Na svojich webových stránkach máš pod menom uvedenú – prozaik, autor literatúry faktu, zoológ, ekolog, ochranca prírody vysokoškolský učiteľ. Je toto poradie správne?

V skutočnosti je to poradie presne opačné. Pretože tá moja „grafomanská“ stránka je zameraná na literárnu činnosť, uviedol som ako prvé „písačky“. V živote je na prvom mieste, samozrejme, moje povolanie, ktoré mi zaberá veľa času. Nuž, a v ňom sa prelína vysokoškolský učiteľ, zoológ, ekolog i ochranca prírody. Až potom, vo voľných chvíľach, ktorých mám žiaľstne málo, sa trošičku venujem aj písaniu.

Autorsky sa venuješ najmä literatúre faktu a prírodovednej problematike. Do akej miery ta formoval otec – učiteľ slovenského jazyka a literatúry?

▲ Pohľad z Pohánka na hrebeň Nízkych Tatier

Doma sme mali plnú knižnicu kníh, v ktorých som sa rád vrtal, takže som mal blízko k literatúre. Otec pochádzal z gemerskej dedinky Lipovec, ležiacej čoby na dohodenie kameňom od Drienčan, kde pôsobil Pavol Emanuel Dobšínský (istý čas bol aj kaplánom u Jána Chalupku v Brezne). Z Lipovca, presnejšie z vrchu nazvaného Priehrada, som mohol sledovať rozprávkovopovestové vrchy Železník, Kohút i Kráľovu hoľu. Nuž, a tak aj ten otcov „rozprávkový“ rodný kraj Dobšínskeho Prostonárodných slovenských povestí či Kubániho Valgathy, ma nasmeroval k povestiam. Spočiatku ma zaujímali najmä povesti súvisiace so zemepisnými menami vrchov, dolín, potokov či brál v okolí rodného mesta. Aj preto som prvú knižku povestí Čertova svadba – povesti zo stredu Slovenska, zameral práve na príbehy, ktoré podmienili vznik viacerých geografických objektov v širšom okolí Brezna.

Prednášaš na univerzite. Ako sa cítiš v úlohe učiteľa?

Aj kvôli tomu, že obaja rodičia boli učiteľia som sa nechcel stať pedagógom, pretože je to mimoriadne náročné povolanie. Byť dobrým učiteľom je naozaj ťažké. Musí nielen vedieť, ale tiež vedieť vysvetliť a naučiť. A nie každý, kto niečo vie, to dokáže aj naučiť. Okrem toho učiteľ by mal mať charizmu. Preto som o kariere vysokoškolského učiteľa nikdy neuvažoval a ani vo sne by mi ešte pred dvadsiatimi rokmi nenapadlo, že by som raz mohol učiť. Po roku 1989 som však dostal ponuku z vznikajúcej Fakulty ekológie a environmentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene. Domnieval som sa (a tvrdím to dodnes), že predmety s presahom do praxe by mali učiť ľudia, ktorí majú dostatok praktických skúseností. Navyše som si vtedy naivne myslel, že v praktickej ochrane prírody budem užitočnejší ako v „kabinetnom“ prostredí univerzity. Osud ma však dobehol a napokon som sa na staré kolená predsa len postavil za katedru, hoci sa nedá porovnávať učenie na základnej a vysokej škole. Pomohla tomu aj skutočnosť, že od roku 2000 som už externe učil, preto som viac-menej vedel, do čoho idem. Na akademickej pôde sa cítim dobre a učím rád. Súvisí to aj

▲ Prednáška na konferencii Krajina – človek – kultúra v Banskej Bystrici v roku 2019

▼ Kniha a jej autor v knižkupectve

s tým, že učím to, čo som predtým robil – monitoring a ochranu prírody. Predmety súvisia s prírodou a okrem prednášok majú aj veľa cvičení a terénnych exkurzií. Pretože učiť ich zmysluplne a efektívne bez toho, aby sme šli so študentmi do terénu, sa jednoducho nedá. Navyše je tu problém, ktorý sa nazýva „vymieranie skúseností“ (extinction of experience), súvisiaci s odcudzením sa človeka prírode. Predošlé generácie, naši rodičia a starí rodičia, trávili v prírode oveľa viac času ako my, a preto veľmi citlivo vnímali nielen prirodzené procesy, ktoré v nej prebiehali, ale aj akékoľvek zmeny. Strata kontaktu s prírodou sa celkom logicky premieňa aj do posunutých referenčných hraníc. Aj preto je tento cyklus strát a nespokojnosti jednou z najväčších príčin krízy biodiverzity, ktorú dnes prežívame.

Dlhé obdobie si pôsobil v štátnej ochrane prírody. Ako ťa poznamenalo toto obdobie?

Už od vysokoškolských štúdií som bol rozhodnutý pracovať v oblasti ochrany prírody. Poznal som mnoho chránených území a chápal ich hodnotu a význam. Preto som nadobudol pocit, že práve toto povolanie má zmysel a význam. Navyše som ešte počas písania diplomovej práce spolupracoval s viacerými profesionálnymi ochranármi prírody, od ktorých som vedel aj o negatívach, ktoré mala táto činnosť.

V ochrane prírody som získal hodne skúseností, odborných aj manažérskych, no čím dlhšie som v nej pôsobil, tým viac som sa presviedčal, že kým sa u nás nenájde politická vôľa, má ďaleko od modernej a efektívnej štátnej ochrany prírody. Navyše, keď som sa obzrel späť, zistil som, že, hoci to zďaleka nebola práca len na osem hodín, nebolo za mnou takmer nič vidieť. Akoby sme sa motali v začarovanom kruhu. No keď sa, najmä po nástupe štrukturálnych fondov, ochrana prírody výrazne spolitizovala, rozhodol som sa odísť skôr, ako budem „odídenny“. A stihol som to doslova o päť minút dvanásť.

Nielen počas pedagogickej činnosti, ale aj vo voľných chvíľach rád poznávaš Slovensko. Inšpiruje ťa objavovanie Slovenska?

Slovensko je úžasná a krásna krajina, až niekedy premýšľam, či si ju vôbec zaslúžime ☺. Na relatívne malej ploche máme obrovské množstvo nádherných zákutí, ale aj miest i dedín. Akoby u nás každá dolina bola iná a za každým kopcom sa otváral iný svet. Navyše striedanie štyroch ročných období dáva tej istej lokalite celkom iný vzhľad, až má človek pocit, že zakaždým navštívil iné miesto. Mám šťastie, že sa po Slovensku túlam nielen v rámci práce, ale aj vo voľných chvíľach. Sú regióny, ktoré poznám dobre, no aj také, ktoré poznám menej. Nie je také miesto, na ktoré by som sa nevracal rád. Pretože túlačky po Slovensku a jeho spoznávanie a objavovanie sú naozaj zaujímavé a inšpiratívne.

Ktoré miesta na Slovensku patria medzi tvoje najobľúbenejšie?

Od malička mám rád najmä hory a ich vrchy. V mladosti bola mojím najobľúbenejším vrchom Breznianska skalka, vypínajúca sa priamo nad Breznom. A to aj napriek tomu, že má „len“ 946 m. Spoločne s Krajčovým akoby chránili mesto od severu a s priľahlou plošinou Diel a Pohánske ponúkajú nádherný výhľad najmä na celý nízkotatranský hrebeň, ale aj na Muránsku planinu, oba Vepry, Poľanu... No a dnes? Sú to najmä vrchy, ktoré umožňujú ďaleký výhľad. Každoročne musím preto niekoľkokrát stáť na Ďumbieri, Poľane či Sitne, ktoré sú mojimi „srdcovkami“. Veľmi rád mám tiež meandre vodných tokov. Preto sa rok čo rok túlam popri meandroch Hrona, Kamenistého potoka, Lúžňanky, Slatiny medzi Zvolenskou Slatinou a Môtovskou priehradou, ale aj Iplľa medzi Ipeľským Predmostím a Tešmákom, či Malého Dunaja a Staréj Čiernej Vody. Rád mám aj banskoťiavnické tajchy, jedinečné diela človeka, ktoré krásne zapasovali do tamojšej sopečnej krajiny, a veľmi rád sa v nich kúpem, hoci v posledných rokoch to už v lete nie je žiadna romantika, preto ich radšej na kúpanie využívam v apríli, máji a septembri.

Kde a ako najradšej tráviš dovolenku?

Mám rád aktívnu dovolenku. Snažím sa využiť ju naplno a navštíviť i spoznať počas nej čo najviac zaujímavých lokalít, až by som občas po návrate, potreboval ďalšiu dovolenku na zotavenie sa ☺. No pravú dovolenku, ktorá ma vždy nabije novou energiou a elánom, trávim na chate pri Brezne, kde si naozaj dokonale oddychnem. Kosím, pílim, rúbem, opekám, grilujem, hubárčim, hrám karty, píšem, čítam... Len sa tak prechádzam po lese i okolitých pasienkoch a všetkými zmyslami vnímam ich tvary, farby, zvuky, vône, nálady a ich zmeny.

Ako si sa zoznámil s časopisom Krásy Slovenska a aký máš k nemu vzťah?

Krásy Slovenska sú časopis môjho srdca (a to nepíšem preto, že je to určené práve do tohto časopisu). Aj preto, že sú mimoriadne pestré, zaujímavé

▼ S rodinou počas dovolenkovej turistiky

▲ Počas výskumu svištvov v Vysokých Tatrách

a inšpirujúce. Presne také ako Slovensko a jeho krásy, ktorým sa venujúc. Ešte v detstve som v knižnici starého otca našiel zopár čísel z päťdesiatych rokov, ktoré som hneď prelúskal od prvej po poslednú stranu. Na strednej škole som si preto začal tento časopis kupovať a priam hltal články a obdivoval kvalitné čierno-biele fotky Jozefa Vričana, Karola Špánika, Mikuláša Gažíka a ďalších autorov. Mnoho nových končín a lokalít som navštívil práve po prečítaní článkov v Krásach Slovenska. Dodnes si časopis kupujem, hoci som jeho pravidelným čitateľom vyše 40 rokov, nikdy som si ho neobjednával, ale vždy len kupoval. Ešte pred stánkom či priamo v obchode si ho hneď prelistujem a doma prečítam od začiatku do konca. Mnoho článkov zo starých i starších čísel využívam nielen pri písaní odbornopopulárnych publikácií (napríklad kniha o Štefáničke by bez nich bola výrazne informačne i obsahovo chudobnejšia), ale aj pri práci. Vlni som si napríklad potreboval preštudovať návrh Projektu tatranského prírodného parku a okrem iných dokumentov som ho našiel v článku prof. Karla Domina v Krásach Slovenska z roku 1934. ●